

УДК 159.9

ОЛЕНА ГОРОВА

м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА ПОДОЛАННЯ СУПРОТИВУ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ТА СУСПІЛЬНИХ РЕФОРМ

На сучасному етапі розвитку Українського суспільства постає гостра необхідність реального, а не паперового реформування освітньої галузі. Опіраючись на попередні дослідження, які висвітлюють проблему суспільної готовності до змін у галузі освіти і науки, ми приходимо до висновку, що низький потенціал активності пересічних громадян пов'язаний зі свідомим дистанціюванням від процесу державного законотворення та цілковитим покладанням на державу як основного виконавця та ініціатора державних змін. Ми визначили, що соціальні мережі можуть використовуватися у якості каталізатора формування позитивного громадського ставлення до суспільних реформ у галузі освіти і науки. Було встановлено якісні показники моніторингу зацікавленості громадськості у процесі державного реформування, здатності реалізувати конкретні наміри у практичній діяльності. У результаті проведеного теоретико-методологічного аналізу можливостей використання інформаційного простору у якості ресурсу суспільної підтримки громадськістю змін у різноманітних галузях суспільної діяльності. Ми дійшли висновку, що особистісна участь у публічному обговоренні змісту реформування у системі освіти науки, а також внесення власних пропозицій, коректив, сприяє утворенню позитивної громадської оцінки, заохочує до втілення основних ідей реформ у індивідуальній та суспільній практиці.

Ключові слова: громадська думка, адаптація до суспільних змін, інформаційний простір, громадське обговорення, психологічний супровід реформ.

Вступ. Сучасне українське суспільство перебуває на роздоріжжі геополітичного вибору; підтримка політичними інституціями інтеграції до Європейського співтовариства має бути підтверджена реальним реформуванням більшості ключових галузей економіки, освіти, науки та культури. Лише після цього ми доведемо свою готовність до взаємостосунків, які базуються на принципах та цінностях Європейського співтовариства (Е. Лібанова, П. Саух) [4, 8]. Реформування системи освіти і науки є однією з ключових реформ, які ми зобов'язані реалізувати у перспективі найближчих років. Принциповою відмінністю від попередніх спроб покращити та удосконалити роботу цієї суспільної галузі є – необхідність реальної та докорінної перебудови у системі освіти і науки. Нажаль більшість реформ до цього проводилися «на папері» або у умовах галузевої ізоляції (на окремих експериментальних майданчиках). Як показує європейська практика державного реформування: будь-які законотворчі ініціативи мають підтримуватися і, що головне, ініціюватися громадськістю.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблемою є неспроможність

громадськості до адекватного сприйняття суспільних змін. Система соціальних відносин після 1991 року була успішним реадатованим варіантом радянської, тому українські громадяни доби незалежності, як і за роки радянського існування, постійно очікували вказівок зверху; у результаті в українському суспільстві була втрачена законотворча ініціатива та прагнення бути суб'єктом державних змін.

Проблема необхідності державного реформування систем освіти та можливі шляхи її реалізації піднімається у роботах В. Кременя, А. Корецької, С. Ніколаєнко, О. Навроцького, В. Молодиченко, В. Федорченко [2, 5, 7, 12]. Основна увага дослідників приділяється змістовому наповненню освітньої реформи та структурній реорганізації. Ми підтримуємо висунуті у попередніх дослідженнях положення про необхідність утворення сприятливого інформаційного підґрунтя для ініціювання суспільного реформування. З огляду на те, що освіта увійшла до пріоритетних напрямків суспільно-політичної діяльності більшості проєвропейських партій і блоків, на сьогоднішній день ми маємо всебічну підтримку державного апарату управління реальним

змінам у цій галузі суспільного життя (О. Тимошенко, Навроцький О.) [6, 10]. Ми як і інші дослідники констатуємо низький рівень громадської зацікавленості суспільно-політичними змінами в державі, особливо у тих сегментах суспільно-політичного життя країни, які мають високий рівень громадської недовіри – система судочинства, державне управління, правоохоронні органи, медицина, яка екстраполюється на інші галузі, які мали досить вагомий суспільний підтримку (Молодиченко В.) [5]. Ми приходимо до теоретичного висновку про те, що суспільство не готове до самостійного ініціювання процесів змін та реформування, у тому числі не володіє практичними інструментами впливу на державну політику у різноманітних сферах суспільного життя України [1, 2, 4, 7]. Не у повній мірі використовується потенціал інформаційних мереж з метою формування позитивного громадського ставлення до окремих явищ.

У більшій мірі, з метою інформування громадськості, використовуються односторонні моделі транзакцій, які виключають співучасть цільової аудиторії у обговорення питань, які виносяться на всезагальне обговорення. У той же час ми приходимо до висновку, що у суспільстві починає назрівати певна суспільна готовність до включення у процеси державотворення, яка підкріплюється розширенням технологічної доступності пересічних громадян до інформаційних мереж. Психологічна підтримка позитивного громадського ставлення до державних змін передбачає формування здатності до аналізу змісту реформ серед пересічних громадян. Має відбуватися посыл до особистої та індивідуальної користі, які отримує спільнота та кожен окремо, що мотивуватиме до активної діяльності у напрямку підтримки державної ініціативи, яка згодом має перетворитися на особистісне прагнення втілити конкретні заходи у власному життєвому досвіді.

У статті представлені теоретичні та методологічні основи психологічної детермінації формування громадського ставлення до суспільних та освітніх реформ. Висуваються узагальнення, на основі проведеного нами дослідження, з приводу можливості використання соціальних мереж та цифрового середовища

з метою популяризації суспільних реформ та адаптації громадськості до змін, які відбуваються у суспільному житті України у період інтеграції до Європейського цивілізаційного простору.

Дослідження проблеми соціально-психологічної готовності українців до ініціювання реформування українського суспільства, та зокрема, готовності суспільства до змін у системі освіти і науки, свідчать про те, що в сучасному українському суспільстві зберігається високий рівень недовіри до основних інститутів державного управління та законотворчого процесу (І. Костенко). Між державою та особистістю існує дистанція, суть якої криється у стигматизації суспільних уявлень про її роль та значення у суспільстві. Для пересічних громадян процес законотворення – це оформлення наказових зобов'язань до виконання діяльності. Відповідно до цього, у суспільстві схильні до очікування процесу реформування, а не до його ініціювання. Існує над-групове табу «не втручатися у процес», «зверху знають як краще», «ініціатива завжди карається». В українському суспільстві зберігається гостра недовіра до інститутів державного управління, що позначається на рівні довіри пересічних громадян до її діяльності. Будь-які зміни сприймаються вороже як такі, що лобіюють інтереси державної верхівки.

Суть Європейського реформування полягає у свідомій підтримці громадськості тих змін, які відбуваються у окремому секторі суспільства. Лише у таких умовах можлива їх повна імплементація та стабільна діяльність. Практикою державних відносин більшості розвинених країн підтверджено, що публічне ініціювання законотворення та державного реформування позитивно впливає на якість діяльності реформованих соціальних інститутів та взаємодію з ними пересічних громадян. Система освіти і науки є однією з пріоритетних галузей державного реформування. Вона повинна першою змінюватися відповідно до запитів суспільства та бути у авангарді загальнодержавного реформування (В. Тацій) [9]. Реформування освіти і науки передбачає не лише збільшення частки фінансування галузі з державного бюджету а й зміну принципів її функціонування, виокремлення основних

пріоритетів діяльності, залучення до цього процесу провідних фахівців [6, 4]. Перебуваючи у процесі суспільно-політичного реформування для більшості громадськості та науковців та учасників навчально-виховного процесу не зрозумілим є необхідність змін. Таким чином вони залишаються пасивними спостерігачами процесу, а інколи – і його гальмівниками. Поясненням цього є природний опір до змін у навколишньому середовищі (освітньому, культурному, економічному середовищі), до якого вироблені адаптивні механізми взаємодії. Для більшості стара система освіти і науки, яку ми отримали у спадок з часів радянського союзу, мала чітку, логічну структуру, яка працювала десятиліттями. Її структурно-функціональна недоцільність для більшості є неявною, а то і надуманою. У полі суспільного обговорення громадськості постає питання: «навіщо руйнувати те, що і так, на перший погляд, нормально працює». Також у колі суспільного обговорення, можливо не так публічно, піднімається проблема необхідності змінюватися: зміна будь-якої системи – це, у першу чергу, зміна її основних учасників та агентів впливу, організаційні та технологічні перетворення є логічним завершенням реформування. Таким чином, суспільство має бути готовим до змін, які відбуваються у тій чи іншій галузі виробництва, у тому числі до змін, які безпосередньо стосуються майбутнього суспільства в цілому. Впровадження деяких державних реформ мали суспільний супротив в силу того, що більшість не розуміє їх доцільності та необхідності. Органи державної влади не досить чітко усвідомлюють важливість та необхідність формування громадської думки з приводу тих чи інших громадських ініціатив: у суспільній практиці підтримується міф про суспільну недалекоглядність, обмеженість і неспроможність зрозуміти усієї глибини задуму.

Основною ідеєю нашого дослідження є пошук можливостей переходу освітян з позиції об'єкта реформування до активного суб'єкта, рівноправного учасника та співавтора реформ. Сучасне інформаційне суспільство має потужні інструменти для винесення на рівень публічного обговорення широкого кола суспільно-важливих питань. Соціальні

мережі є найбільш доступними для популяризації ідей серед громадськості завдяки можливості налагодження двостороннього зв'язку з пересічними громадянами. У процесі проведення online-опитування «Формування позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій» нами було визначено, що ключовими параметрами аналізу ефективності громадського обговорення ключових проблем реформування освітньої галузі є: на поведінковому рівні – смислове навантаження тексту та готовність до діяльності у конкретному напрямку: покрокові пропозиції, алгоритми втілення задуму, залучення до спільної діяльності та прийняття реалістичних рішень; на афективному рівні – це вираження ставлення до предмету реформування, емоційне забарвлення тексту; на рівні екосистеми (соціального середовища) – готовність системи освіти на місцях та у масштабах регіону впроваджувати конкретні реформи у життя, наявність опозиційного руху та прибічників реформування, підтримка реформ представниками освіти і науки та у середовищі держслужбовців.

У процесі громадського обговорення відбувається трансформація ідеї реформування відповідно до регіональних особливостей, ресурсів місцевого бюджету та людських ресурсів. Основна цінність публічного громадського обговорення державних ініціатив з реформування галузі освіти і науки – це можливість включення у цей процес будь-якого суб'єкта соціальних відносин, відповідно можна зафіксувати рівень громадського розуміння державного реформування: від адекватного і повного сприйняття до часткового і неповного усвідомлення лише невеликою частиною громадськості позитивних змін, які відбудуться після впровадження пропонованих заходів. У кінцевому випадку має відбутися поступовий перехід від обговорення державної стратегії розвитку до конструювання на її основі громадської ініціативи, яка має публічну підтримку.

Інформативним є аналіз цільової аудиторії обговорення певних державних ініціатив та її здатність бути реальними агентами впливу. Долучення до проблеми реформування освітньої галузі не лише фахівців, а й публічних

осіб, посилює ефект громадського розголосу проблеми, підтримки її громадськістю. Соціальні мережі дають можливість подолати обмеження соціального середовища, які утруднюють залучення пересічних громадян до державотворення. Для більшості людей участь у соціально-політичних процесах вимагає значних витрат часових та матеріальних ресурсів, таким чином, реально займаються цими питаннями люди, які мають значні матеріальні (у першу чергу) та духовні ресурси. Використання технологічних засобів інформаційного суспільства полегшує процес доступу до інформації, дозволяє публічно займатися інформаційною діяльністю: створювати дописи, коментувати інформаційний контент інших суб'єктів соціальних відносин, вступати у полеміку та критикувати діяльність загальнодержавного та індивідуального значення.

Соціальні мережі є найбільш доступним інструментом формування громадського ставлення до окремих суспільних явищ та процесів. У процесі інформування громадськості може брати участь більшість пересічних громадян. З цих позицій у більшості формується уявлення про те, що вони є особисто причетними до змін у суспільно-політичному, культурному та економічному житті держави. З позицій психологічного аналізу проблеми адаптації до суспільно-політичних реформ галузі освіти і науки, ми можемо констатувати, що найбільш природній шлях до подолання опору суспільним реформам є долучення пересічних громадян до співучасті у цьому процесі – внесення пропозицій, критика, аргументація зауважень та схвалення. У подальшому «суб'єктивне впізнання» себе в окремих положеннях законодавчих і підзаконних актах формує загальне позитивне ставлення до реформ загалом. У основі громадського ставлення завжди лежить певна суб'єктивна модель ставлення до тієї чи іншої частини суспільно-історичної реальності. Держава та усе те, що стосується органів державної влади сприймається негативно та заперечується на етапі сприймання. Особисті рішення апріорі приймаються та суб'єктивно аргументуються як ті, що мають позитивне та суспільно-важливе значення.

Основою ефективності технологій мережевої комунікації, використовуваних для

психологічного супроводу соціальних інновацій, ми відносимо:

1. Довіру до змісту реформування, яка також має на увазі довіру до суб'єкта, який ініціює цей процес, та до моделі модернізації.
2. Створення групового суб'єкта причинників інновацій, які беруть участь у колективному обговоренні, залученні громадськості до різноманітних активностей, які популяризують предмет реформування; створення інформаційного простору, у якому відбувається суспільний полілог з приводу ідейного, змістового та технологічного наповнення ініціативи, яка впроваджується.
3. Пошук методів особистого звернення до цільової аудиторії, популяризація переваг, які отримують пересічні громадяни від запровадження реформ.

Резюмуючи попередні матеріали, ми приходимо до висновку, що соціальні мережі та інші інформаційно-технологічні засоби, які дозволяють підтримувати діалогічну інтеграцію серед членів територіального об'єднання, можуть використовуватися у якості засобу психологічного супроводу суспільного та освітнього реформування.

Нам вдалося визначити, що найбільш вагомими властивостями соціальних мереж, які використовуються з метою впровадження та популяризації освітніх реформ, є діалогічність, опора на соціальну підтримку (колективне обговорення), відчуття спільності та приналежності, контроль над ситуацією, емоційна оцінка явища. Залучення громадян до процесу обговорення освітніх і суспільних реформ залежить від рівня їхньої активності в соціальних мережах; часу, витраченого на спілкування щодо реформ, готовності до діалогу та усвідомленості важливості особистого внеску у просуванні реформ у мережевому просторі та згодом – у власному житті.

Список використаних джерел

1. Костенко І. В. Соціальна довіра та громадська участь як чинник розвитку місцевого самоврядування: оцінювання місцевих реалій // Режим доступу – https://www.google.com.ua/url?sa=t&rc t=j&q = &esrc=s&source=we b&cd= 10&ved=0 ahU KEwiPhcj248nWAhVhQpoKHUaUBRsQFghcMAk&url=htt p%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2F drdu_20_13_1_27.pdf&usq=AFQjCN HLbrITQv2 3iDeBCMi17-FIHу5ILQ.

2. Кремень В. Г. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку / В. Г. Кремень // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: науково-методичний журнал. 2001. Вип. 4. С. 7–18.
3. Кремень В. Г. Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у 21 столітті / В. Г. Кремень // Вища школа. 2002. № 4/5. С. 3–33.
4. Лібанова Е. М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів // Демографія та соціальна економіка. 2011. № 1 (15). С. 24–35.
5. Молодиченко В. Глобалізація цінностей у контексті освітніх послуг / В. Молодиченко // Вища освіта країни. 2009. № (34). С. 78–82.
6. Навроцький О. І. Інноваційні процеси в вищій школі України: дис. на здобуття вченого ступеня д-ра соціол. наук: 22.00.04 / О. І. Навроцький; Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2006. 36 с.
7. Ніколаєнко С. М. Освіта і наука: людський потенціал / С. М. Ніколаєнко. К.: Освіта, 2003. 159 с.
8. Саух П. Ю. XX століття. Підсумки / П. Ю. Саух. 2-ге вид., допов. і перероб. К.: Леся, 2009. 284 с.
9. Тацій В. Я. Кожний етап розвитку суспільства вимагає реформування системи освіти / В. Я. Тацій // Вища школа. 2001. № 4/5. С. 3–10.
10. Тимошенко О. Освіта України в контексті розвитку світових освітніх тенденцій // Вища освіта України. 2009. № 3(34). С. 31–37.
11. Тітова О. А. Готовність студентів і викладачів до виконання інформаційних технологій в навчанні. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / О. А. Тітова. К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти; Міністерство освіти і науки України, 2007. Вип. 51. С. 112–115.
12. Федорченко В. К. Стратегія розвитку освіти на порозі XXI століття / В. К. Федорченко: міжнародний аналітичний огляд // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / ред. колег.: В. О. Зайчук (гол. ред.), О. Я. Савченко, М. Ф. Дмитриченко [та ін.]. К.: НМУВО, 2002. Вип. 32. С. 205–212.

OLENA GOROVA

Kyiv

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION AND EXTENSION OF SUPPORT ON IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL AND SOCIAL REFORMS

At the present stage of development of the Ukrainian society, there arises an urgent need for real, not paper reform of the education system. We studied the possibilities of using the information space as a resource of public support for state changes in various spheres of social life. Social networks are the most accessible tool for forming a public attitude to certain social phenomena and processes. The majority of ordinary citizens can participate in informing the public. We determined that social networks can be used as a catalyst for the formation of a positive public attitude to public reforms in the educational sphere. Qualitative indicators of monitoring public interest in the process of state reform, ability to realize own internal intentions in activity were established. We came to the conclusion that the personal participation in the public discussion of the substantive component of the educational reform, as well as the introduction of own proposals and adjustments, contributes to the formation of a positive public assessment, motivates the realization of the basic ideas of reform in individual and public practice. Summarizing the front materials, we come to the conclusion that social networks and other information and technological tools that allow maintaining dialogical interaction among members of a territorial community can be used as a means of psychological support for social and educational reform.

Key words: public opinion, adaptation to social changes, information space, public discussion, psychological support of reforms.

ЕЛЕНА ГОРОВАЯ

г. Киев

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ И ПРЕОДОЛЕНИЕ СОПРОТИВЛЕНИЯ ПРИ ВНЕДРЕНИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ И ОБЩЕСТВЕННЫХ РЕФОРМ

На современном этапе развития украинского общества возникает острая необходимость реального, а не бумажного реформирования системы образования. Мы изучили возможности использования информационного пространства в качестве ресурса общественной поддержки государственных изменений в различных сферах общественной жизнедеятельности. Опираясь на предыдущие исследования, в пределах которых поднималась проблема общественной готовности к изменениям в сфере науки и образования, мы пришли к выводу, что низкий потенциал активности граждан связан с сознательным дистанцированием от процесса государственного законотворчества и всецелым полаганием на государство как основного исполнителя и инициатора государственных изменений. Мы определили, что социальные сети могут использоваться в качестве катализатора формирования положительного общественного отношения к общественным реформам в образовательной сфере. Были установлены качественные показатели мониторинга заинтересованности общественности в процессе государственного реформирования, способности реализовать собственные внутренние намерения в деятельности. Мы пришли к выводу, что личностное участие в публичном обсуждении содержательной составляющей образовательной реформы, а также внесение собственных предложений и корректив, способствует образованию положительной общественной оценки, мотивирует к реализации основных идей реформирования в индивидуальной и общественной практике.

Ключевые слова: общественное мнение, адаптация к общественным изменениям, информационное пространство, общественное обсуждение, психологическое сопровождение реформ.

Стаття надійшла до редколегії 03.04.2018